

УДК 332.025.12;629.73(045)

Корчевська О. В.

Національний авіаційний університет, Київ

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ГАЛУЗІ ЦИВІЛЬНОЇ АВІАЦІЇ

Стаття присвячена дослідженню питань державного регулювання господарської діяльності в галузі цивільної авіації, основним проблемам, які в даний час існують в даній сфері, а також аналізу чинного законодавства, що регулює діяльність авіаційних підприємств.

На сьогодні Україна яка має досить розвинений цикл авіаційної діяльності. Він включає в себе здійснення проектування авіаційних двигунів і літаків, їх експлуатація, обслуговування та ремонт. Але для ефективного розвитку авіаційної галузі та її нормальної, стабільної діяльності в будь-якій державі створюються відповідні нормативні акти, запроваджуються певні механізми, які встановлюють правила для здійснення діяльності в даній сфері.

Одним із найважливіших завдань у сфері авіації є забезпечення безпеки авіації. Підвищення рівня безпеки авіації можна досягти шляхом створення нових нормативно-правових актів та приведення їх у відповідність до вже існуючих міжнародних норм, шляхом здійснення контролю з боку держави за дотриманням нормативно-правових актів, норм і правил в сфері авіації авіаційними підприємствами. Тому важливе значення для розвитку сучасної економіки країни має проблема вдосконалення законодавства в авіаційній сфері. Основним законодавчим актом у даній галузі є Повітряний кодекс України від 4 травня 1993 року. Повітряний кодекс України містить основні положення про використання повітряного простору, визначає правові, організаційні та економічні засади діяльності авіації і спрямований на забезпечення проведення єдиної державної економічної, технічної, тарифної, фінансової, науково-технічної, інвестиційної та соціальної політики у сфері управління і регулювання діяльності авіації з урахуванням норм міжнародного права. [3]

Метою даної статті є дослідження державного регулювання господарської діяльності в галузі цивільної авіації, повноважень і завдань органів державної влади, які безпосередньо здійснюють регулюючі і контрольні функції щодо суб'єктів авіаційної діяльності, а також проблеми, що виникають в процесі здійснення своїх завдань державними органами господарського керівництва.

З аналізу публікацій можемо сказати, що дослідженням даної теми займалися такі науковці як Л.Л. Кінащук, І.В. Жалоба, І.А. Піддубний та Н.М. Корчак В цілому ж дана тема є відкритою для наукового дослідження.

Завданням державного управління у сфері авіації є організаційне забезпечення нормального і безпечного функціонування авіаційної системи, яка має ґрунтуватися на поєднанні приватних і публічних інтересів. [6] Відповідно до статті 4 Повітряного кодексу України правом на здійснення господарської і комерційної діяльності в галузі авіації можуть володіти юридичні або фізичні особи, які займаються експлуатацією, технічним обслуговуванням, ремонтом, виробництвом, розробкою та іншою діяльністю в галузі авіаційної техніки та одержали ліцензію, якщо це передбачено законодавством України. [3] Відповідно до статті 8 Закону України «Про транспорт» від 10 листопада 1994 року ліцензування окремих видів діяльності в галузі транспорту запроваджується з метою забезпечення безпеки і надійності роботи авіаційного транспорту, обмеження монополізму та розвитку конкуренції, створення рівних умов для розвитку господарської діяльності підприємств транспорту. [4] Згідно із частини 2 статті 12 Господарського кодексу України одним із видів засобів державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання є саме ліцензування. [1] Але перш за все, для здійснення господарської діяльності, відповідним суб'єктам, які бажають займатися авіаційною діяльністю, необхідно здійснити державну реєстрацію, що проводиться відповідними державними органами. Правила реєстрації державних повітряних суден України встановлює Міністерство оборони України. [5] І саме цей крок є початковим етапом у здійсненні державою регулювання господарської діяльності у сфері авіації.

На даний час в Україні працюють авіаційні підприємства різних форм власності, що передбачені статтею 63 Господарського кодексу

України, а саме: закриті та відкриті акціонерні товариства (авіакомпанії та інші підприємства), державні та комунальні підприємства (в основному аеропорти) та приватні підприємства (агентства з продажу авіаційних перевезень). [1]

Так, як вказані суб'єкти є суб'єктами господарської діяльності, то відповідно до частини 1 статті 12 Господарського кодексу України держава для реалізації економічної політики, виконання цільових економічних та інших програм і програм економічного і соціального розвитку застосовує різноманітні засоби і механізми регулювання господарської діяльності. [1] Державне регулювання проявляється в різноманітних формах, які здійснюються компетентними органами господарського керівництва. Згідно із статтею 3 Повітряного кодексу України держава здійснює регулювання діяльності цивільної авіації через центральний орган виконавчої влади в галузі транспорту за такими напрямками: забезпечення розвитку цивільної авіації; нагляд за безпекою польотів повітряних суден; сертифікація, реєстрація та ліцензування; регулювання використання повітряного простору; захист авіації України від актів незаконного втручання в її діяльність; сприяння зовнішньоекономічній та міжнародно-правовій діяльності цивільної авіації. А державний нагляд за забезпеченням безпеки авіації відповідно до статті 3-1 Повітряного кодексу України здійснює спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади. [3] На сьогодні таким органом є Державна авіаційна адміністрація (Державіаадміністрація), що діє у складі Міністерства інфраструктури України та йому підпорядковується. Відповідно до Положення про Державну авіаційну адміністрацію, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 2 листопада 2006 року № 1526 «Про утворення Державної авіаційної адміністрації» (зі змінами, внесеними від 15 листопада 2006 року № 1601) Державна авіаційна адміністрація є урядовим органом державного управління, що забезпечує безпечну діяльність авіаційної галузі, її розвитком згідно з чинним національним законодавством та нормами міжнародного права. [2] Основними завданнями Державіаадміністрації є: здійснення державного контролю та нагляду за безпекою цивільної авіації, організація розроблення нормативно-правової бази для регулювання діяльності у галузі цивільної авіації; сертифікація та реєстрація об'єктів та суб'єктів цивільної авіації та ліцензування їх діяльності; організація авіаційних перевезень; реалізація основних

напрямків економічної, тарифної, фінансової, науково-технічної, страхової, соціальної політики та здійснення заходів щодо забезпечення екологічної безпеки у галузі цивільної авіації. Отже, основним суб'єктом, хто здійснює державне регулювання господарської діяльності є Державна авіаційна адміністрація.

На сьогодні існує досить багато проблем, що пов'язані із здійсненням державою регулювання діяльності суб'єктів господарювання у сфері авіації. Господарський кодекс України в частині 2 статті 12 передбачає ряд засобів, за допомогою яких і здійснюється регулювання, а саме: ліцензування, патентування, квотування, сертифікація та стандартизація, регулювання цін і тарифів та інше. [1] Важливою проблемою в галузі цивільної авіації є те, що держава повинна здійснювати реальні антимонопольні заходи щодо припинення недобросовісної конкуренції у галузі цивільної авіації, як це і передбачено у статті 10 Господарського кодексу України. [1] Фактично державні органи, що здійснюють регулювання в сфері авіації намагаються втручатися в господарську діяльність суб'єктів авіаційної діяльності, зокрема авіаперевізників. А це все призводить до зростання не що іншого, як корупції. Декілька років тому такі втручання в діяльність авіаційних підприємств призвели до злиття в одне монопольне Державне підприємство з управління повітряними суднами у повітряному просторі України Украерорух. Це все було здійснено без відповідних підстав та за відсутності законодавчого та нормативно-правового обґрунтування.

Також важливим є те, що останнім часом зростає тенденція до того, що державне регулювання здійснюється переважно через процес ліцензування чи квотування всіх суб'єктів цивільної авіації, а процес сертифікації висувається на другий план. Але ж, якщо подумати, сертифікація має бути важливішим процесом, ніж ліцензування. Сертифікація здійснюється з метою підтвердження відповідності якості продукції (робіт чи послуг) відповідним національним чи міжнародним стандартам. Усі повітряні судна, що використовуються в Україні, повинні проходити обов'язкову сертифікацію. Крім повітряних суден, виготовлених в Україні, сертифікати підлягають імпортованим повітряним суднам. Сертифікат може бути виданий, а судно допущене до експлуатації, якщо буде встановлено, що воно відповідає національним вимогам держави-виготовлювача та додатковим технічним умовам України в частині льотної придатності і тим са-

ним забезпечує відповідність типу повітряного судна, що імпортується в Україну. [5] Ліцензування це лише документ, який засвідчує право суб'єкта господарювання на здійснення зазначеному в ньому виду діяльності протягом визначеного строку. Тому виготовлення продукції, надання послуг чи виконання робіт не завжди може відповідати певним стандартам, навіть якщо певний суб'єкт буде мати ліцензію. Тому, я вважаю, що це є важливою проблемою в даний час, а особливо в сфері авіації, адже дуже часто ми, дивлячись новини, звертаємо увагу на велику кількість авіаційних катастроф, коли через несправність літаків гинуть люди. Під стандартизацією розуміють визначення і застосування єдиних правил з метою упорядкування діяльності у певній галузі. Результати стандартизації відображають у спеціальній нормативно-технічній документації.

Що стосується наступної проблеми – безпеки польотів, то для провадження ефективної системи управління безпекою польотів держава законодавчо забезпечує функціонування системи обов'язкових повідомлень про авіаційні події, інциденти, особливі ситуації та системи доровільних повідомлень авіаційного персоналу про небезпечні фактори для безпеки польотів та забезпечує конфіденційність джерел цієї інформації. Основним елементом ефективного управління безпекою польотів є система державного нагляду за дотриманням суб'єктами авіаційної діяльності авіаційних правил та процедур. Для підвищення ефективності наглядової діяльності передбачається створення відповідного структурного підрозділу з безпеки польотів у складі Держ-авіаадміністрації. В умовах функціонування системи управління безпекою польотів Державіа-адміністрація здійснює контроль за ефективністю функціонування системи управління безпекою польотів шляхом моніторингу показників рівня безпеки польотів суб'єктів авіаційної діяльності. Впровадження системи управління якістю польотів, як засвідчує досвід найбільш небезпечних авіаційних компаній світу, дозволить значно підвищити рівень якості та безпеки польотів. Перед Державіаадміністрацією постає завдання забезпечити впровадження всіма суб'єктами авіаційної діяльності системи управління якістю польотів.

Виходячи із закріплених в Господарському кодексі України положень, про засоби державного регулювання господарської діяльності авіаційних підприємств, компаній, авіаперевізників,

та проаналізувавши основні завдання Державіа-адміністрації можна визначити, що вона, відповідно до покладених на неї завдань: а) здійснює нагляд за безпекою польотів повітряних суден; б) розробляє в межах своїх повноважень галузеві стандарти; розробляє вимоги щодо метеорологічного забезпечення цивільної авіації; в) установлює порядок та проводить реєстрацію, сертифікацію і видає дозволи на експлуатацію цивільних повітряних суден, аеродромів, посадкових майданчиків, аеропортів, авіаційної наземної техніки, аеродромного обладнання, на застосування бортових радіостанцій на цивільних повітряних судах з присвоєнням радіотелефонних і радіотелеграфних позивних, а також визначає порядок метеорологічного забезпечення на аеродромах та маршрутах польотів; г) проводить сертифікацію технічних засобів, що застосовуються під час використання повітряного простору, суб'єктів та об'єктів аеронавігації, сертифікацію експлуатантів, розробників та виробників авіаційної техніки, а також організацій з її технічного обслуговування і суб'єктів комерційного обслуговування авіаційних перевезень; д) видає відповідно до законодавства ліцензії на провадження авіаційної діяльності та відповідні дозволи на виконання польотів цивільних повітряних суден з наданням комерційних прав експлуатантам таких суден усіх форм власності; е) проводить державну політику з питань розвитку цивільної авіації; є) здійснює заходи захисту цивільної авіації від незаконного втручання в її діяльність, та інші. [2]

Відповідно до Положення про Державну авіаційну адміністрацію, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 2 листопада 2006 року № 1526 «Про утворення Державної авіаційної адміністрації» (зі змінами, внесеними від 15 листопада 2006 року № 1601) Державна авіаційна адміністрація під час виконання покладених на неї завдань взаємодіє з іншими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, а також відповідними органами іноземних держав. [2]

На сьогодні найбільшою проблемою є не відповідність норм Повітряного кодексу України міжнародним стандартам, а саме не відповідність вимогам ІКАО, що, відповідно, унеможливило забезпечення в повній мірі потреб авіаційної галузі. Починаючи з 2002 року розробляється проєкт нового Повітряного кодексу України, який на даному етапі знаходиться на стадії другого читання. Основна мета розробки проєкту є закріплення норм регулювання діяльності цивільної

авіації в Україні, в тому числі і адаптація до норм міжнародного повітряного права. Проаналізувавши проект нового кодексу, можна сказати, що він дещо відстає від тих змін, які відбуваються в сфері адміністративного управління. В даному проекті зазначається, що центральним органом виконавчої влади в сфері авіації є Державна авіаслужба, яка була ліквідована ще в 2006 році, а на даний час вже існує та діє Державна авіаційна адміністрація. Але все ж проект Повітряного кодексу містить норми, що регулюють діяльність авіації та використання повітряного простору з метою задоволення потреб держави та її громадян у повітряних перевезеннях та забезпечення безпеки авіації.

Отже, державне регулювання господарської діяльності в сфері цивільної авіації має важливе значення для забезпечення стабільного розвитку економіки країни. Сьогодні державний контроль та нагляд за безпекою цивільної авіації, організацію розроблення нормативно-правової бази для регулювання діяльності у галузі цивільної авіації, а також сприяння провадженню зовнішньоекономічної і міжнародно-правової діяльності цивільної авіації здійснює Державна авіаційна адміністрація, Положення якої затверджено постановою Кабінетом Міністрів України від 2 листопада 2006 року № 1526 «Про утворення Державної авіаційної адміністрації» (зі змінами, внесеними від 15 листопада 2006 року № 1601).

Список літератури

1. *Господарський кодекс України* від 16.01.2003 року // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18, № 19, № 20, № 21-22. – С. 144.
2. *Постанова Кабінету Міністрів України* від 2 листопада 2006 року № 1526 про затвердження Положення «Про утворення Державної авіаційної адміністрації».
3. *Повітряний кодекс України* від 04.05.1993 року // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 25. – С. 274.
4. *Закон України Про транспорт* від 10 листопада 1994 року // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 51. – С. 446.
5. *Транспортне право України: підруч. для студ. вищ. навч. закл.* / М.Л. Шелухін, О.І. Антонюк, В.О. Вишневецька та ін. : за ред. М.Л. Шелухіна. – К.: Вид. дім «Ін Юре», 2008. – 896 с.
6. *Транспортне право: Навч. посібник* / Шульженко Ф. П., Гайдулін О. О., Кундрік Р. С. – К.: КНЕУ, 2005. – 244 с.

*Науковий керівник – Корчак Н. М.,
канд. юрид. наук, доц.*